

מוסרה

כתב עת מבית "הלכה ומסורה" • חדש חשוון תשפ"ז • גיליון עד • שנה ז' • mosera7156287@gmail.com
מפעל "ארחות הלכה" מוסדות "שובי נפשי" תכב"ץ

דבר מו"ר ראש המוסדות

מו"ר כה"ר הגאון המקובל רבי עזריאל מנצור שליט"א
ראש מוסדות "שובי נפשי" תכב"ץ

בעבודת ה' החומר מתעלה ונעשה רוחני

קבע - ענין יחסי

הם יהיו גדר נשמה אל הבגדים שהאדם לובש מעל כל הנתחים האלו. שכן הם אשר מניעים את אלו הבגדים החיצונים, וכפי שהנשמה מניעה את חומר הגוף. ומעל כל הדברים האלו, יש עוד מציאות של לבוש שחופף על האדם. וזה יהיה הבית אשר הוא שוכן בתוכו. שכן האדם בהיותו בבית, הוא נותן את החיים והחיות אל הבית. עתה באופן כולל אנחנו מוצאים כי יש לנו עוד מושג של צא מדירת קבע, והיינו שהנשמה היא יוצאת מגוף האדם, אשר הגוף הזה הוא משמש לנשמה לדירת קבע, ושוב עניינו לזמן מושאל. עתה נמצא כי כל הפרטים אשר הזכרנו, הם שמשו לדירה אל הרוחניות. שכן הרוחניות היא באה תחילה, ומעליה הגוף, ומעליהם הבגדים, ומעליהם הבית.

החומר יכול להזדכך ולעלות למעלה עליונה

אחר אשר התבוננו היטב במהלך הדברים, עיין בדברי רבנו חיים ויטאל בספרו "עץ הדעת טוב" בחלק המאמרים, מאמר לפרשת וארא. והוא מאמר מאוד מאוד עמוק, בפירושו ללשון המדרש ברכה, על הפסוק "כי ידבר אליכם פרעה וכו'", מגיד מראשית אחרית. ושם תמצא מהלך של סיכום מאוד כולל של תורה מרובה, אשר כתב בחיבוריו בענין רצונו יתברך בבריאה, וענין הבריאה עצמה, ועל הששת אלפי השנים של קיום העולם הזה, וכן על האלף השביעי. וקיצורו של דבר הוא שבמשך כל השנים כללות החומר הוא מזדכך וממילא הגוף והרוחניות הם יעלו להיות במדרגה אחרת עליונה, והתוצאה היא שהגוף יזדכך להיות רוחני, ויחזור להדבק בשורשו יחד עם אותה הרוחניות המתייחסת אליו, ואז בדווקא הקיום של החומר שנזדכך ונתעלה להיות רוחני, עם הרוחניות אינם בגדר של זמן מושאל כפי הזמנים שציירנו. והמקום ברוך הוא יזכנו לעשות מעשה רצונו כרצונו אכ"ר.

בחודש החולף, עשינו מסלול של החלפת דירות, יציאה מדירת קבע, וכניסה לדירת עראי. וכל זה היה לזמן קצר, ועתה שוב חזרנו אל שגרת החיים, ולמציאות של כביכול העתקה אל דירת קבע. אמת הוא, כי ההגדרה הזו של דירת קבע על הבית אשר אנחנו גרים בו כל ימות השנה, הם דברי הגמרא סוכה ב ע"א, "ורבא אמר מוהכא, בסכת תשבו שבעת ימים, אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע, ושב בדירת עראי" אבל עם כל זאת יש לו אדם לדעת, כי גם הגדרה זו של דירת קבע על בית המגורים הקבוע, הוא בעצם גם כן דירת עראי. שכן הבית הזה הוא משמש את האדם לזמן מוגבל, לאותם הימים והשנים אשר האדם חי בהם עלי אדמות, כפי מה שהוקצב לו על ידי הבורא יתברך. וגם לאחר המאה ועשרים שנה, גם שם השכיבה בבית מועד לכל חי, הוא דירה אשר מוקצבת עד לזמן התחיה. שאז יקויים בשוכני עפר, "אני ה' בפתחי את קברותיכם, ויחיו מתיד". ולכן צריך לומר ענין של דירת קבע, הוא ענין של ערכין, והכל הוא ביחס לזמן מושאל.

הגוף - דירת עראי לנשמה

עתה נבוא אל עוד רבד אחד, אשר נגדיר אותו כבית. והוא יהיה כמו כן בגדר דירת עראי. והוא כאשר אנחנו מתבוננים היטב, אזי מוצאים כי יש את המציאות הראשונית הנמצאת באדם, והיא המציאות הרוחנית שבו, שהיא נשמתו. ואחר המציאות הזאת של נשמת האדם, באים הפרטים האחרים. כפי שאמר איוב "עור ובשר תלבישני, ובעצמות וגידים תסוככני". ופירושו של דבר שהנשמה של האדם, היא לובשת מלבוש, והוא הגוף. ולפי זה יוצא שהגוף של האדם, הוא משמש לו כעין בית אל הנשמה אשר לו, ומעל גוף האדם יש את הלבוש אשר האדם לובש. ועתה בהתבוננות יתר, יהיה מובן כי ביחס אל הבגד, אזי כל הנתחים הראשונים שהם הנשמה, וכל חלקי הגוף,

בחצרות בית

מעמד אדיר התקיים ע"י ארגון בני הישיבות ק"ק תימן "מסורת" כמידי מועד בישיבת "שובי נפשי" בעיה"ק ירושלים תובב"א, במעמד השתתפו מאות בני תורה מסלתה ושמנה של עולם התורה, אשר באו לקיים מצות הקבלת פני רבו ברגל.

המשך בעמוד 6

חמדה גנוזה

שמות הטעמים ותפקידיהם כמוהר"ר יחיא בן יחיא עומסי ראב"ד רדאע

בעצרת נותן התורה הנבי כותבא		
שמות הטעמים ותפקידיהם לפי מסורת יהודי תימן שהיו מלמדי תינוקות של בית רבן מלמדים התינוקות בהסבר תפקידו של כל טעם כשפה ערבית המדוברת שמהם כולם כגון אתנחתא - בערבית תרזם - היינו תעמיד "זקף גדול" בערבית ירזם - היינו יעמיד - תרין טרסין בערבית וחדשין בינוקין וולכין - זרקא בערבית תסרף היינו תפסיק - יתיב מוקרם בערבית ופרק - יפסיק - תרין פשטין בערבית ופרקין - היינו יפסיקו - מקלא בערבית תסיר היינו תולך - שאפר הולך - היינו יולך - וזה הסבר שלהם לפי סדר אלכ בדי	להכניס לתלמידים יותר בקל	
אתנחתא תעמיד	סגולתא תעמיד	קרי פרה
זקף גדול יעמיד	סוף פסוק יעמיד	רביע יעמיד
זקף קטן יעמיד	פזר יעמיד	תכיר יעמיד
תל יעמא ימין תעמיד		
וזהו פרטם לפי סדר		
טעמים המולכים	טעמים המעמידים	טעמים המפסיקים
אזלא תוליד	אתנחתא תעמיד	זקף גדול תעמיד
דוגמא תוליד	זקף גדול יעמיד	טפתה תפסיק
מאדגה תוליד	זקף קטן יעמיד	יתיב מוקרם יפסיק
מיקף - יולך	סגולתא תעמיד	פסיק יפסיק
שופר הולך יולך	סוף פסוק יעמיד	פשטא תפסיק
חרי טעמי יולך	פזר יעמיד	תרין פשטין יפסיקו
תלשא שמוא תוליד	קרי פרה יעמיד	שלשלת תפסיק
שופר הפוך בפסיק	רביע יעמיד	כנעיוכו
תלשא מין תעמיד		
ואכלן שמות קרי		
פתח גדול -	רביע	געיא תעמיד התיבה כנעימה
פתח סגול -	צירי	מלוא פום הוא שירי
קמץ -	שוא פתח -	שוא נע יעם השוא כמופתח
שוא -	שוא קמץ -	שוא נח בהליכה פשוטה
שורק בתוך האות	קבוץ -	ברוך ה' לעולם אמן
חירק למטה האות		(אמן)
חירק למעלה האות	וכל ויאמר	
כל ויאמר הנקורה	נשיא	
המים בסגול קריאתה	בפתח גדול תעקרת	
חלשול	ככה ויאמר קריאתה מלרע	
העני יחיה בלח		
יחיה עומסי פ"י י"ב		

א. את כתב היד קבלנו לעיון מאת הרה"ג יוסף עומסי שליט"א נכד ה"בי"ע זע"א, בדברי הרב הכותב לא נמצאו חידושים רבים, אך הדפסנו דבריו מחמת חביבותיה דמור גבן, וכפי שזכינו להעלות על משבח הדפוס רבים מכתביו ומכתבי אביו, ועוד הדפסנוהו כאן לתועלת המעינים, גם מחמת סדר הדברים, וגם בעד ג' עניינים שיש ללמוד מדבריו על נעימת הטעמים כפי שנציינו בהערות שלפנינו, כמו כן מאחר וכתב היד ברור ובחלק שמות הנקודות לא נמצא כ"כ דבר חדש מפאת קוצר המקום לא שכתבנום והרצת יעין בצילום כתב יד וקחנו משם. ב. גבי התרין טרסין אינן מצוי הרבה במקרא כך שבחמשת החומשין מופיע רק חמש פעמים בפרשת תולדות - על המילה "לו" בפסוק: "ויבא לו יין וישת". בפרשת שמות - על המילה "תעשה" בפסוק: "למה תעשה כה לעבדיך". בפרשת שמות - על המילה "לא" בפסוק: "אשר לא צווה אותם ה'". בפרשת שלח - על המילה "טוב" בפסוק: "הלא טוב לנו שוב מצרימה". בפרשת מטות - על המילה "לה" בפסוק: "ויקרא לה גובא בשמו", ויש באופן קריאתה שני מנהגים יש המסלסלים מעט בתיבה בה מופיע תרי טעמי ומסמיכים לה מיד את התיבה הבאה מעין התבדיר של השגאדרה רק קצר יותר, ויש רק המפסיקים שם הפסקה קלה בלא כל נעימה, ולזה העיר כאן "יפסיקו קצת ויולכין" ג. הנה גבי התבדיר ציין הרב "יעמיד בכסרה" כתב כן להבדילו משאר הטעמים המפסיקים שהינם הוראה להפסקה מוחלטת, ולעומת כן התבדיר הפסקתו שבוה ואינה מוחלטת, וכפי המקובל בפי יהודי שגאדרה, וכפי שקצת נתפס בפי כמה מודקקים בשנים האחרונות, אמנם יש לציין כי ברוב ככל תימן ואף בצנעא לא חלקו בין התבדיר לבין שאר המעמידים וכפי שהעיר על כך לנכון השה"ט אדם בן נון בהערה לטעמי המקרא שבראש חומש פרשה מפורשה קחנו משם, גם אוסיף כי שמעתי מנכדו הנזכר אשר למד אצלו את הקריאה וטעמיה, כי לא לימד אותו לחלק בין התבדיר לבין שאר הטעמים, ואף הוא עצמו לא היה קורא כך, והיה לפלא בעיניו שבתיבתו העלה כן, ויתכן שכיוון שהיה נראה לו יותר מדויק העלה כן על הכתב אך לבניו אחריו לימד כפי המסורת שהיתה שגורה בפי. ד. גם בנעימת השלשלת ישנם המאריכים בקריאתה בלא סלסול, ויש המאריכים ומסלסלים.

הלכות ומנהגים - הלכה ומסורה

דיני ברכות השחר

לבית הכנסת¹ ומקצת קהילות שנהגו שש"ץ מברך בבית הכנסת בקול רם כדי להוציא את מי שאינו בקי². חוץ מברכת על נטילת ידים ואשר יצר שמברכים בבית סמוך לקימה³.

ד. זמן ברכות השחר בדיעבד - אם לא בירך ברכות השחר קודם התפילה, יכול לברכם לאחר התפילה⁴. כיון שהם ברכות השבח זמנם בדיעבד כל היום⁵. אך לכתחילה יש להחמיר ולברך אותם בזמן תפלה תוך ארבע שעות⁶.

ה. יש מי שאומר שאין לברך ברכת 'אלהי נשמה' אחר התפלה, כיון שנפטר בברכת 'מחיה המתים' שבתפלת שמונה עשרה⁷. אך הרבה הפוסקים חולקים שלא יצא בברכת מחיה המתים, ויכול לברכה אחר התפלה⁸.

ו. מי שהיה אונן בבוקר ולא בירך ברכות השחר, אחר שנקבר המת, יכול לברך את כל ברכות השחר כיון שזמנם כל היום⁹. ויש אומרים שאם נמשך האנינות עד אחר ארבע שעות, כיון שבבוקר לא היה בר חיובא, ספק ברכות להקל ולא יברך ברכות השחר, מלבד ברכות התורה וברכות 'שלא עשני גוי, עבד, אשה' שרשאי לברך כל היום¹⁰.

ז. עמידה - אין צריך לעמוד בשעת אמירת ברכות השחר¹¹. כן המנהג לברך ברכות השחר אף בישיבה¹².

א. זמן ברכות השחר בגמרא מובא, שכשניעור משנתו, אומר 'אלהי נשמה'. כששומע קול התרגול אומר 'הנותן לשכוי בינה'. כשיניח ידיו על עיניו אומר 'פוקח עורים'. כשקם ויושב אומר 'מתיר אסורים'. כשלוש אומר 'מלביש ערומים'. כשזוקף אומר 'זוקף כפופים'. כשמוניח רגליו על הארץ אומר 'רוקע הארץ על המים'. כשנועל מנעליו אומר 'שעשה לי כל צרכי'. כשהולך אומר 'המכין מצעדי גברי'. כשחוגר חגורו [או לובש האבנט המפסיק בין לבו לערוה] אומר 'אזור ישראל בגבורה'. כשמוניח סודר או כובע על ראשו אומר 'עוטר ישראל בתפארה'. כשרוחץ את פניו אומר 'המעביר חבלי שינה'.

ב. אמנם אם אין ידיו נקיות אסור לברך, ולכן על פי הוראת הגאונים אין לברך ברכות אלו אלא אחר הנטילה¹³. ומה שסידרו אותם בגמרא על סדר עשייתן, נאמרו כמה ביאורים ואכמ"ל¹⁴. וכן מנהג תימן לברך את כל הברכות יחד בזה אחר זה, אחר נטילת ידים ואשר יצר, ולא בשעת עשייתן¹⁵.

ג. אך מכל מקום טוב לקרב את אמירת ברכות השחר לזמן עשייתן כמה שאפשר, ולברכן בבית אחר נטילת ידיו ועשיית צרכיו, וזה עדיף מאמירתן בבית הכנסת שמתרחק ממקום עשייתן¹⁶. וכן מנהג רוב קהילות תימן שכל אחד מברך כל ברכות השחר בביתו קודם שילך

א. בגמרא לפנינו כתוב כשפוחת את עיניו. אך לשון הרי"ף והרא"ש והטור והשו"ע (ס"א מו ס"א) זכ"י מנח ידיה על עיניה, וכתב הפרישה (אות ה) דהיינו שמעביר על עור העינים מבחוץ דבלאו הכי אסור ליגוע בעיניו קודם נטילה. ובמגן אברהם (ס"א א) כתב שמניח ידיו על ידי מפה, וכן כתב השתלי זתים (ס"ב ב). ב. כן כתבו הגאונים ורוב הראשונים ושכן מנהג העולם, והשלחן ערוך (ס"א מו ס"א) כתב את עיקר הדין כפשט הגמרא והרמב"ם, ובסעיף ב' כתב דעכשיו מפני שאין הידים נקיות וגם מפני עמי הארץ, נהגו לסדרן בבית הכנסת. וכתב המגן אברהם (ס"א מו ס"א ו) דהשו"ע הוצרך לטעם עמי הארץ, משום שמשום נקיות מועיל לנקות ידיו בכל דבר המנקה וכמ"ל הרשב"א, וכמבואר בשו"ע לעיל (ס"א ד סעי' כג) דלשאר ברכות מועיל כל מלי' דמנקי, והביאו השתלי זתים (ס"א ח). ג. יזבא בהרחבה בספר שיצא לאור בעז"ה, וכאן רץ לבית הכנסת. וכן קיבלנו מהרבנים וזקני תורה מרוב ככל מחזות תימן שרובם בירכו כל אחד בביתו, ומהם הגר"פ קורח, הגר"א שמן (ק"ק צנעא), הגר"ש מחפוד, הגר"א אריה (ק"ק מחיות) הגר"ע בסיס (על מנהג השאמי בק"ק רדאע) הגר"ע מנצור, הגר"ח דחבש (ק"ק דמאר) הגר"ש כהן (ק"ק שרעב) וכן ידוע לנו על מנהג ק"ק תנעם, ק"ק ירים (סידור תפלת יחיאל עמ' ו) ק"ק דאלע (זכרון תימן עמ' רלו) ק"ק עדן (אוצר מנהגי עדן פ"א אות ה) ועוד מקומות. וכן אצל יוצאי ק"ק בידיא היה נהוג לסדר את כל הברכות אחר נטילת ידים, כבר בעת לבישת הבגדים. מפי הגר"י זכריה. ד. כן נהגו במקצת קהילות הבלדי, וכמו שכתבו הטור והשו"ע שנהגו לברכן בבית הכנסת. וראה בספר סדר היום (סדר תפלת השחר) שכתב לנהוג כן מטעם אחר כדי לברך בטוהרה ובכוננה. ובשו"ת רבינו אברהם בן הרמב"ם (ס"א פג) השיב לחכמי תימן בזה"ל 'שהמנהג פשוט אצלם מקדם לברך הברכות המפורסמות כמו מתיר אסורים ופוקח עורים והשאר, כל יום השכם בבית הכנסת'. ובתכלאל מהר"י זנה וכן שאר התכאלים שנכתבו בתקופה זו, הביאו את דברי השלחן ערוך שמברך בבית הכנסת להוציא את מי שאינו בקי. וכן בשתלי זתים (ס"א מו ס"א ג) הביא את לשון המג"א שם שהברכות ניתקנו לאמרו כל אחד בביתו, אלא שנהגין לאומרו בבית הכנסת. וכן בשו"ת רביד הזהב (ס"א יג) כתב שהיה זקנו מברך ברכות השחר בבית הכנסת להוציא את מי שאינו בקי. וכן מהר"ץ בעץ חיים כתב שמנהגינו שהש"ץ מברך בבית הכנסת להוציא את מי שאינו בקי אע"פ שהוא כבר בירך בביתו. וכן זכר מנהג זה בסערת תימן (עמ' צט) ובעריכת שלחן (ס"א מו ס"ב), וכן קבלנו מהגר"ש מחפוד ומהגר"ע בסיס שיש שנהגו כן בבלדי. ומשמע מדברי הרביד הזהב ומהר"ץ שרק הש"ץ היה חוזר שוב לברך, אבל רוב הציבור שידעו את הברכות היו מברכים בביתם, וכמו שכתב מהר"י צוביירי (שם ס"א א) שכן נהגו בקצת בתי כנסיות ממתפללי הבלדי, שהיה ש"ץ מברך בקול רם להוציא את מי שאינו בקי, אבל רוב הציבור עצמם היו מברכים בביתם. ומטעם זה מנהג זה התבטל בדורות האחרונים ברוב בתי כנסיות, כמ"ל מהר"י צוביירי (שם ס"א ו) שלא הוצרכו לכך, לפי שכבר לא היו מצויים עמי ארצות עד כדי כך שאינם יודעים הברכות. אך בחלק מק"ק שרעב המנהג היה שגם היחידים לא היו מברכים בביתם אלא בבית הכנסת, כפי שקבלנו מהגר"מ צוביירי זצ"ל. ח. הרבנים הגאונים, ובעץ חיים מבואר דאף ברכת אשר יצר ברכו בבהכ"ל, ולא נהגו כן. ובק"ק שרעב אלו שנהגו לברך בבית הכנסת, אף ברכת עט"י ואשר יצר הניחו לברך בבית הכנסת. הגר"מ צוביירי זצ"ל. ט. בית יוסף (ס"א נב) בשם מהר"י אבוהב, הרמ"א בהגה (ס"א נב ס"א) והעלהו רבינו השתלי זתים. י. פרי חדש (ס"א מו ס"ב) הביאו השתלי זתים (ס"א יא ע"א ס"א ג), ושאר אחרונים. יא. באור הלכה (ס"א נב ד"ה כל הברכות) ומשנה ברורה (שם ס"א י) לפי שכן משמע מלשון הרשב"א (ה"א ס"א קצא) שברכות השחר ניתקנו לאומרו בבוקר, ולכן החמיר לכתחילה לברך תוך ארבע שעות ועכ"פ קודם הצות כי חייב תפלה הוא נמשך עד הצות, כמ"ל בסי' פט ס"א, אך גם מי שמברך אחר הצות אין למחות בידו. יב. פרי חדש (ס"א נב) ע"פ דברי הירושלמי (שהביא שם בריש ס"א מו) שאם בירך מחיה המתים במקום המחזיר נשמות יצא. יג. דעת הפרי חדש (ס"א נב) שאחר התפלה לא יברך אלהי נשמה, כיון שנפטר בברכת מחיה המתים, אך בבית יוסף (ס"א נב) בשם מהר"י אבוהב, וברמ"א בהגה (ס"א נב) משמע שמברך גם 'אלהי נשמה', וכן פסק המאמר מרדכי (ס"א ד), וזכ"כ הפרי מגדים (משב"ס ס"א א) שכן משמע מהרמ"א, וכ"כ בשערי תשובה (ס"א ו ס"א ז) דמסתברא שלא נפטר. וכן דעת רבינו השתלי זתים, דאף שבסי' מו ס"א א הביא דברי הפר"ח שאם בירך מחיה המתים במקום המחזיר יצא, מ"מ בסי' נב לא הביא דברי הפר"ח, וסתם כמשמעות דברי הבי"ה והרמ"א שמברך את כל ברכות השחר כולל ברכת אלהי נשמה. יד. שתלי זתים (ס"א ע"א שם) ע"פ דברי הפר"ח בסי' מו [אך ציין שאין כן דעת המגן אברהם וכדלהלן], וכן פסקו המאמר מרדכי והנהר שלום (שם). טו. השתלי זתים (שם) ציין שאין כן דעת המגן אברהם, וכן הכרעת המשנה ברורה (ס"א ע"א ס"א ד) לחוש לדעת המג"א (ס"א ע"א ס"א א) ואע"פ שהמאמר מרדכי ועוד אחרונים חלקו על המג"א, מ"מ הרבה העתיקו את דבריו להלכה. טז. אבודרהם (בתחלת דיני ברכות השחר) פמ"א (פתחה להלכות ברכות אות יח). ז. כן קבלנו מהרבנים הגאונים חזקני תורה זצ"ל ויבלח"ט שנהגו לברך אף בישיבה, וגם אלו שברכו בבית הכנסת בירכו בישיבה. ודלא כמנהג שהביא היעב"ץ בסידורו (תחילת דיני ברכות השחר) שנהגים לעמוד בברכות השחר.

כה"ר הגאון רבי נתנאל מנצור שליט"א
מחז"ר ישיבת "שובי נפשי" תככ"ז

רבינו אברהם בן הרמב"ם זצ"ל בספר המספיק לעובדי ה' [הור"ד בסדר כנה"ג ח"ד בשו"ת יוסף דף שח, ע"ש]. צא וראה בדברי רבינו הארי"ל בשער הכוונות שנתן טעמים לעמידה באמירת ה' מלך, בברוך שאמר ובעת שאומר ויברך דוד.

מנהג תימן הקדמון כפי שנבדק בכל התכאליל המוקדמים אין הוראה לעמוד בכל הג' מקומות (ה' מלך, ב"ש, ויברך דוד). גם בתכאליל שהושפעו מתורת הסוד כדוגמת תכאליל מהר"י בשרי ומהר"י וונה. מנגד נבדקו גם תכאליל מאוחרים ביותר ממקומות בהם ידוע וברור שמנהגם לעמוד בברוך שאמר, ולא נכתבה הוראה למתפלל לאומרו בעמידה. כך שמתיעור המובא בתכאליל א"א ללמוד על התפשטות העמידה או אי העמידה בג' מקומות אלו ואין לנו אלא לפנות למסורות הכתובות בספרים או למסורות שבע"פ.

עמידה בעת אמירת ה' מלך - נזכרה בפשיטות בדברי רבינו השת"ז בסימן נ (ס"ק א): ונוהגים לומר י"י מלך ב' פעמים בעמידה וכו'. כך נוהגים כל השאמי, לעומת זאת הבלדי לא אומרים ה' מלך בימות החול אלא כפסוק חתימה לאחר פרשת העקידה, קודם עיטוף בטלית והנחת תפלין, אך אומרים י"י מלך ב' פעמים בשבתות ומועדים. בימות החול כתב מהר"י בע"ח (דף יד ע"ב): י"י מלך הרב האר"י כ' לומר זה בעמידה, ולא נהגו רוב הקהלות לאומרו בעמידה. לעומת זאת בתפלת שב"ק הביא בגוף הסידור לומר בכל שבת י"י מלך ב' פעמים ובשבת שובה לומר י"י הוא האלהים ב"פ, ובבאורו (דף קכב ע"א) כתב: י"י הוא האלהים וכו' כ' האר"י לעמוד בעת קריאת פסוקים אלו. עכ"ל. ויש לעיין דעך שכתב בימות החול ולא נהגו בעמידה היצ"ל ולא נהגו לאומרו בימות החול קודם ב"ש, וממילא ידעינן דלא עמדו, [כמו שלא כתב בחול שאין נוהגים לאומרו ב"פ]. ובפשיטות י"ל דכוונתו על הזמנים שאומרים ה' מלך. ואין להקשות מאי שנא דבה' מלך לא התקבלה דעת האר"י ובהה"א התקבלו דבריו, דהוא לחומר ימ"ת וקבלת מלכותו עלינו.

ועיין בסוף תכאליל ע"ח בענף החיים (דף יב ע"ד) וז"ל: ואפשר דמ"ש כאן לא קאי אלא על עי"ת דוקא שאומר ה' הוא האלהים ולא על שאר ימים, וכן הוא המנהג פשוט גם בק"ק בכנסת הר"ר יחיא הלוי זת"ל, עכ"ל. ומדכתב דכן הוא מנהג ביה"כ הנ"ל נלמד לאפוקי ב"כ אחרים שמנהגם היה לעמוד, כמו שרווח היום המנהג גם להולכים בעקבות פסקי מהר"י לומר ה' מלך בשבת מעומד.

שאלה: הנה יש בתפילה חלקים הנאמרים מעומד וחלקים הנאמרים מיושב, ויש מקומות שיש העומדים בהם ויש היושבים, כיצד הוא הדין והמנהג?

תשובה: תפילת העמידה כשמה העמידה בה חובה מדין התלמוד, ואין בה שינויי מנהגים בין הקהילות, לעומת זאת שאר חלקי התפילה מעיקר הדין אין חובת עמידה בהם ומכאן נובע שינוי מנהגי הקהילות.

ולמעשה בתשובה זו אציין כמה מקומות שנחלקו בהם המנהגים (ובמאמר הבא נשלים עוד כמה מקומות).

א. אמירת ה' מלך - מנהג ק"ק תימן השאמי, מנהג בני ספרד, ומנהג החסידים לאומרו ולעמוד בהם כל יום (ובנוסף אשכנז א"א אותו). מאידך מנהג רבים מן הבלדי אין אומרים ה' מלך בימות החול, ומאידך כשאומרים אותו בשבת אומרים אותו מעומד.

ב. אמירת ה' הוא האלהים בעשי"ת - מנהג כל קהילות ישראל לאומרו בעמידה.

ביאור התשובה: ידוע הדבר דהתפילה נחלקת היא לשניים תפלה מיושב ותפלה מעומד, תפילה דמעומד היא תפלת י"ח, שבכל ג' התפלות אנו עומדים בעת אמירת י"ח ברכות תפלת העמידה. יתר הקרבנות, המזמורים ופסוקי התפלה, מעיקר המנהג והדין יש לאומרו מיושב.

כהיום בקהילות ישראל בתפלת שחרית מקובל לעמוד בכמה מקומות בתפילה והם: באמירת ה' מלך עד לאחר ברוך שאמר (כן נוהגים בני ספרד, ק"ק תימן השאמי, מנהג החסידים, וכו' מנהג אשכנז שעומדים בב"ש). מקובל ברוב כלל קהילות ישראל לעמוד בעת אמירת פסוקי ויברך דוד, ויש נוהגים לומר ברכת ישתבח בעמידה (כמובא ברמ"א סימן נ"א ס"ז). מנהג פשוט לעמוד בעת אמירת י"ג מזות אחר הוידוי, רווח המנהג בכלל עדות ישראל לומר עלינו לשבח בעמידה ולא מיושב.

הטעם שנוהגים לומר מעומד במקומות אלו בתפילה היא לרוב חשיבותם ומעלתם וכו' א מהם טעמו ונימוקו.

מנהג העמידה בברוך שאמר קדום הוא ביותר, וכבר נזכר בדברי

שם הגדולים

כמוהר"ר שלום זכריה זצוק"ל

בביתו, והוא ישלח לי את מזוני עד בתי. והשי"ת דאג כי לא יהיה צדיק נעזב.

היה קדוש ומורם מעם, ונהג הנהגות רבות של פרישות, היה מקדש גופו בכל יום במקוה טהרה, על מיטתו הקפיד שלא ישבו קרובותיו ואפילו בנותיו, מידי שבוע היה צם בימי שני וחמישי, וגם כאשר היה אוכל, היה אוכל מעט לחם עם טיבול לקיום גופו בלבד.

תקופות ארוכות נהג בתענית דבור, היה קורא לרעייתו ע"י הכאה בשולחן, והיה מסמן לה על רצונו ברמזים בלבד.

באחד הימים הגיע בנו מהישיבה, וחתך לעצמו סלט, לפתע הוא חש טפיחה על גבו, הוא הסתובב וראה את אביו אשר גער בו בכדי לאכול ירקות אפשר לאכול אותם חתוכות מעט למה לך להכין סלט חבל על הזמן הזה, בזמן שאתה חות היית יושב ללמוד... היה מבקר את בנו בישיבה אחת לשבוע, בזמן זה היה מדבר עמו דברי מוסר ועידוד במעלת לימוד תורה ואף היה משאיר לו פתקים עם ציטוטים מדברי חז"ל על מעלת לימוד תורה.

בשנתו האחרונה סבל ממחלה בלבלב והסכים להיות מטופל רק בבתי החולים מעייני הישועה בב"ב ולינאדו בנתניה המנוהלים ע"י אנשים יראי ה', ביום שב"ק ר"ח אב התשס"ה השיב את נשמתו ליצורה במעמד מנין ת"ח.

רבי שלום בן עזראד (עובדיה) זכריה נולד בעיר ביצ'א בשנת התרע"ו, משפחת זכריה היתה משפחת תלמידי חכמים כמה דורות, מהם קמו חכמי וגאונים אשר הנהיגו את יהודי ביצ'א אחד עשר דורות, מבין ארבעת אחיו הועידו אותו החכמים להיות רבה של ביצ'א ולהמשיך דרכם בהנהגת המקום, משכך למד תורה מפי דודו האב"ד הג"ר סאלם זכריה, הג"ר מתנה זכריה, והג"ר סאלם זכריה מח"ס שו"ת הרש"ז, והוסמך על ידם להוראה.

את כל שאיפותיו ומרצו הפנה ללימוד התורה הקדושה, משכך לא התעסק במלאכה כלל ועיקר, והקדיש את כל חייו לעסק תורתנו הקדושה. עד כדי שהחליט לפרוש מכל ענייני העולם הזה ומחברת בני אדם, לכך ישב במערה מחוץ לביתו ולעירו, שם שקד על התורה יומם ולילה, בהנהגה מופלאה זו נהג כשש שנים, מגיל שש עשרה עד גיל עשרים ושנים, בשנה בה עלו לארץ ישראל, יתכן כי לולי זה עוד היה ממשיך בהנהגה זו עוד שנים רבות.

בשנים אלו היו מביאין לו מזון וכסות אמו ואחותו, אשר רבו ביניהם על הזכות לשמשו.

היה בעל אמונה וביטחון חזקים ביותר, וכך כאשר אנשי המימסד הכריחו את עולי תימן לשלוח את ילדיהם לחינוך קלוקל, באיום כי אם לא ימנעו מהם מים ומזון. לא חת מפני כך, והשאיר את ילדיו ולמדם בביתו. באמרו הוא יתברך הוא הזן ומפרנס לכל, בו אני בוטח, אלמד את בני

נעים דעת שמור שבת

מחשש שמא יתחרט מלך תימן על היתרו לעזיבת היהודים את תימן, דבר הכרוך בפיקוח נפש יטוסו גם בשבת, למצער את שליחי העליה לא עניינה לא השבת ולא נותן השבת, אך דבריהם התקבלו בלית ברירה, גם היה בדבריהם שמץ של היגיון, כי שמא יתחילו להרגיש בחסרון בעלי אומניות, וכפרעה ירדפו אחרי היוצאים..... וכבר נפסק להלכה כי ספק נפשות להקל.

והנה הזדמן תורם של קבוצה נכבדת מיהודי "ביצ'א", אשר נקראו להיכנס לסוכת העליה, אלא שלמצער היה זה ביום שישי בצהריים, מה שאומר שתוך כמה שעות, היינו בעיצומה של שבת קדש, יאלצו לארוז מטלטליהם ולעלות למטוס, תוך כדי חילול שבת.

מראה העיר ביצ'א

עמם בתוכם שכן שרף וקדוש כמוהר"ר יחיא סאלם זכריה ראב"ד ביצ'א, את שבת זו תיאר בכתב כה"ר הגאון רבי יפת טייירי שליט"א [ה' יחלימהו וישיבו לאיתנו הראשון אכ"ר].

"ואותה שבת היתה נפלאה, מלאה יקר וגדולה, עם כיסופים וערגה ושירי שבת המקובלים בפינו, דהיינו ארץ ורום בהבראם, וכן אודה לאל ברוך יוצר המאורות, לימוד הזהר, פרקי אבות, והכל באריכות לכבוד המאורע.

בחצות לילה כמנהגו, קם כמוהר"ר יחיא סאלם זכריה וישב בפנית הסוכה. כמובן שהיתה עלטה מוחלטת בתוכה, והנה קדוש יושב ומדבר עם רבונו של עולם בשפה פשוטה, כדבר איש אל רעהו. ואומר: רבונו של עולם, אם אני חיללתי חס ושלום את השבת אפילו פעם אחת בחיי, תביא את המטוס וניסע. ואם לא עברתי על מצות שבת, אנא ממך עכב נא את המטוס לפחות עד מוצאי שבת קדש".

וראה זה נס, המטוס לא הופיע ביום שבת קדש, אלא רק ביום ראשון, וזאת כי רגלי חסידיו ישמור, והשומר את השבת זוכה שלא תחולל על ידו, ואין הקב"ה מזמן תקלה לצדיקים.

פעמי עליה אופפים את ארץ תימן, קול מבשר הוקרא מקצה אל קצה, כי שנת גאולי באה, רבבות יהודי תימן אשר נכספה נפשם לחונן עפר הארץ, ולכונן את בית חיינו, נטשו את הונם, והחלו שמים פעמיהם ברגל לכיוון היציאה מתימן, דרך שארכה לעיתים שבועות ארוכים, בדרך חתחתים.

לא על נקלה שחררו עריצי הארץ את היהודים, באשר הערבים תושבי הארץ ההיא, נבערים מדעת לא השכילו בכל מלאכה, לא לחינם ייקרא "יהודי" בפי מוסלמי "אוצטא", היינו אומן בלשון ערב, בייחוד מקומות אשר לא היו נתונים לשליטת האימאם, אלא נשלטו על ידי סולטנים מקומיים.

כך גם יהודי ביצ'א השוכנת בדרום מזרח תימן השתחררו מכבלי הגולה, אחר שהואילו בטובם שליטי המקום לשחררם.

גם אחרי דרך חתחתים זו, לא זכו מייחלי קץ פלאות, הנקבצים מכל פיאות, לנחת ושלווה, שערי העיר "עדן" נחסמו מפני גל העליה הגדול, מחלות שונות פקדו את העולים, רבים קפחו את חייהם ברעב ובצמא ובחוסר כל, ועוד כהנה וכהנה רעות רבות וצרות, גם יחסם של שליחי הלילה היה עויין וצונן, אך יהודי תימן למודי הסבל והשתיקה אמרו לנפשם כי לזאת כווננו חז"ל במאמרם "ארץ ישראל נקנית ביסורים".

רבים מהבאים שוכנו במחנה "חאשד" שהיה כעין תחנת מעבר, עד אשר הגיעו המטוסים להעלות העולים בכנפיהם לארץ הקדש.

סדר העליה חולק על פי תור מסויים, ולמען הסדר הטוב, הוקמה "סוכת עליה" לשם הופנו אלה שהגיע תורם, לטוס בטיסה הקרובה. הם נקראו על פי רשימה מסודרת כמה שעות טרום הגעת המטוס, על מנת שבבא המטוס יהיו כולם מוכנים ומזומנים לעליה, בדרך כלל השהות בסוכת העליה לא עלתה על שעות מספר.

בימים ההם שחו שליחי העליה ליהודי תימן, כי

בהצרות ביה"ט

ואותם שרדפו את יהדות תימן ויהדות המזרח להסירם מדרך ה', הם והבאים מכחם רודפים כהיום את בני התורה המסולאים בפז, שזהו דבר חמור מאד מאד יצילנו ה'. אך ב"ה למרות הכל, אנו זוכים לראות בראשית התקומה של יהדות תימן, כפי שאנו רואים בכנס הקדוש הזה, אברכים ובני תורה מבני עדתינו כי תורה מחזרת אחר אכסניא שלה.

אחריו נשא דברים הגאון הגדול רבי אברהם אריה שליט"א שנשא דברים בהלכה בענין מנהג תימן להוציא את ספרי התורה בזה אחר זה, בהביאו לדברים מקור מתלמוד ירושלמי וממסכת סופרים, בתוך דבריו הביא "אסמכתא" מפי קדשו של מרן הג"ר יוסף צובירי זיע"א גאון רבני תימן בדור האחרון, ושח איך ממש בסמוך להסתלקותו מן העולם מצא חבר לסברת מרן זיע"א בספר מקור חיים לבעל החוות יאיר. עוד האריך על הנהגותיו הנפלאות ומידותיו התרומיות, למען ידעו דור אחרון.

אחריו נשא דברים כה"ר הגאון רבי בניהו מחפוד אשר ביאר נפלא בדברי רבי עקיבא הסובר "כי מצות הסוכות זכר למש" ותמה וכי מה יועילו סוכות ממש מפני חרב המדבר, נחשים ועקרבים קור וחום ושאר מזיקים, וביאר ביאור נפלא כי יסודו של רבי עקיבא כי אין מחובת האדם לעשות אלא מה שהוא יכול, אחוז במה שתוכל והקב"ה יעשה את השאר, ולא זו בלבד אלא יקרא את המעשה כאילו אתה עשית הכל, ושזר באופן נפלא עוד כמה דברים שאמר רבי עקיבא המראים כי זהו יסודו של רבי עקיבא.

בסוף המעמד התקיים מעמד חלוקת המלגות לכותבי החבורות במזם "מסורת רבותינו" - שנה שניה ברוב פאר והדר.

את שולחן המזרח פיארו גדולי הרבנים שליט"א ובראשם מורינו רבינו ראש מוסדות "שובי נפשי" הגאון הגדול המקובל רבי עזריאל מנצור שליט"א מגדולי רבני העדה התימנית.

במעמד השתתפו הרבנים הגאונים הגאון הגדול רבי אברהם אריה שליט"א - ראש ביהמ"ד "תורה והוראה" ב"ב, כה"ר הגאון רבי בניהו מחפוד שליט"א אב"ד בד"ץ "יורה דעה", כה"ר הגאון רבי שלמה תם שליט"א אב"ד ירושלים וראש כולל חו"מ בישיבת "שובי נפשי", כה"ר הגאון רבי

שאול קרואני שליט"א ראש כולל "בנתיבות יוסף", כה"ר הגאון רבי אלישע שרעבי שליט"א ראש קיבוץ ישיבת "פורת יוסף", כה"ר הגאון רבי חיים צדוק שליט"א ראש מוסדות "משכנות שלום". כה"ר הגאון רבי אשר מוגרבי שליט"א דומ"ץ ב"מ ורב ק"ק "בית דוד ומרים". כה"ר הגאון רבי יצחק קרואני שליט"א רב ק"ק "שתילי זיתים" וראש כולל "ביכורי יוסף" - מודיעין עלית" כה"ר הגאון רבי נתנאל מנצור מראשי ישיבת "שובי נפשי", כה"ר הגאון רבי אבינעם כהן שליט"א רב ק"ק "משכן יעקב וחנה" אלעד.

מורינו ורבינו שליט"א נשא דברים על העבודות של בן תורה לקב"ה, וכה הם תורף דבריו: **אמר דוד המלך עליו השלום** "אני עבדך בן אמתך", ויש לתמוה מדוע נקט שני גדרים שלכאורה שווים במהותם, שהרי עבד ובן אמה, שניהם עבדים, ומדוע כפל עבדך בן אמתך. **וביאר רבינו חיים ויטאל** דבר נפלא, יש חילוק בין עבד הנקנה מן השוק, לבין יליד בית. כי עבד כנעני

שאדם קנה מן השוק, הוא רודה בו בפרך ואין לו כל רגישות כלפיו. לעומת זאת יליד בית, אף שמן הדין עבד הוא כאביו, מ"מ יש לאדון רגישות כלפיו, כי הוא תינוק שגדל בבית האדון, ולכן הוא יותר מפונק. **וכך אומר דוד המלך** אני עבדך היינו אומר דוד לרבש"ע, אמנם אני עבד שלך בכך שאני עובד אותך, ולוקח את עבודת ה' עלי במלא הכח. אך מאידך אני בן אמתך, שיליד בית יש לו גם חיבור רגשי לאדון שלו, ועושה זאת מתוך אהבה. **כך בן תורה** מצד אחד צריך לקחת על עצמו את עבודת ה' ברצינות למרות כובד המשקל, ומאידך לעבוד מאהבה. **על דברי יעקב אבינו** שאמר "אם יבא עשיו אל המחנה האחת והכהו, והיה המחנה הנשאר לפליטה" **ופירש מהר"ו** שב' עמים רוצים לכלות את ישראל, אדום וישמעאל, ובעוד וישמעאל עניינו רק רצח וחמס, מאידך אדום תכליתו לרדוף את הדת ולהשמיד את התורה, וזה אמר "והכהו" היינו שיכה ודאי ולא שמא יכה. למצער ההשכלה שהיתה באירופה על ידי צאצאיו של אדום, היא זו שגרמה וגורמת עד היום לרדיפת התורה. וגם רודפי התורה היום היא מאותה שנאה של אדום לדת ישראל.